

Skriabin Aleksander (1872-1915)

Nowator i mistyk, który swą muzyką chciał wznieść ludzkość na wyższy stopień rozwoju

Rosyjski kompozytor i pianista Aleksander Nikołajewicz Skriabin był jednym z najbardziej oryginalnych i nowatorskich twórców muzyki przełomu XIX i XX wieku. Początkowo pozostawał pod wpływem Fryderyka Chopina, później wypracował swój własny język muzyczny, w którym tonalność dur-moll zastąpił stworzonym przez siebie systemem harmonicznym z charakterystycznymi współbrzmieniami (słynny „akord mistyczny”) i następstwami akordów. Nowe środki wyrazu odpowiadały treściom, jakie swą muzyką chciał przekazać: mistycznym i filozoficznym ideom wywiedzionym przez niego samego z popularnych wówczas w pewnych kręgach koncepcji, jak choćby teozofia lub filozofia Fryderyka Nietzschego.

Skriabin urodził się 6 stycznia 1872 roku (według naszego „gregoriańskiego” kalendarza, według używanego wówczas w Rosji systemu „juliańskiego” był to 25 grudnia 1871 roku) w arystokratycznej rodzinie w Moskwie. Gry na fortepianie uczył się od wczesnego dzieciństwa, naukę kontynuował w Moskiewskim Konserwatorium, które ukończył w roku 1892 otrzymując Złoty Medal jako pianista (w karierze pianistycznej nie przeszkodziło mu to, że miał małe ręce – mógł objąć co najwyżej interwał nony). Studiował również kompozycję u znanych rosyjskich twórców, jak Anton Areński i Siergiej Taniejew, ale dyplomu nie otrzymał, ponieważ niechętnie komponował utwory w formach mało go interesujących. Kilka lat po ukończeniu studiów zaczął zdobywać szerokie, także międzynarodowe uznanie jako pianista i kompozytor. Jego najbardziej znane dzieła z pierwszego okresu twórczości to m.in. fortepianowe *Etiudy* op. 8, preludia, trzy sonaty, jego jedyny koncert fortepianowy, a także pierwsza i druga symfonia.

Środki techniczne, jakich Skriabin używał w tych utworach nie wychodzą poza ówczesny obiegowy język muzyczny. Dotyczy to zwłaszcza harmonii, ale także innych elementów – wpływ Chopina przejawiał się m.in. w upodobaniu do tych samych

form, jakie stosował polski twórca: etiudy, preludium, nokturnu, mazurka. Podobne było również skupienie na muzyce fortepianowej – Skriabin nie napisał ani jednego utworu z innymi instrumentami lub głosami w roli głównej (poza wczesnymi drobiazgami, w całokształcie twórczości nieistotnymi), a oprócz fortepianu jedynym interesującym go medium była orkiestra.

Zimą 1904 roku Skriabin przeprowadził się do Szwajcarii. Odbывał liczne podróże w Europie i w Stanach Zjednoczonych. Od roku 1907 mieszkał w Paryżu, gdzie m.in. współpracował z Sergiuszem Diagilewem w jego cyklu koncertów muzyki rosyjskiej. Współbrzmienia w utworach Skriabina stawały się coraz bardziej rozbudowane i dysonansowe – dźwięki, które początkowo dodawał do akordu dominanty septymowe nie rozwiązywały się już w sposób konwencjonalny (z dysonansu na konsonans), lecz stawały się pełnoprawnymi elementami harmoniczo-brzmieniowych konstrukcji służących wzmożeniu ekspresji. Cechy te pojawiają się m.in. w *IV Sonacie* op. 30, *V Sonacie* op. 53 w *Trzeciej Symfonii* i w orkiestrowym *Poemacie ekstazy*.

Późny styl i charakterystyczny język muzyczny ukształtowały się w twórczości Skriabina po roku 1907. Harmonia w jego utworach nie miała już wiele wspólnego z tonalnością dur-moll, dominują w nich całkiem inne następstwa współbrzmień i skale: oktatoniczna (półtony i całe tony na przemian) oraz „akustyczna” (np. c-d-e-fis-g-a-b), a także kombinacje ich obu. Dzieła tego okresu to pięć ostatnich sonat fortepianowych (napisał dziesięć opusowanych), fortepianowy utwór *Vers la flamme* (*W stronę płomienia*) oraz orkiestrowy *Prometeusz: poemat ognia* – w utworze tym Skriabin przewidział użycie instrumentu własnego pomysłu, którym był *clavier à lumières* (światlny fortepian/instrument klawiszowy) z klawiszami służącymi nie wydobywaniu dźwięków, lecz kojarzonych z ich wysokościami światła w różnych kolorach.

W ostatnich latach życia (w roku 1909 wrócił do Rosji), zgodnie z wyznawanymi przez siebie i coraz bardziej pochłaniającymi go filozoficzno-mistycznymi ideami, Skriabin stawiał sobie i swej muzyce coraz ambitniejsze zadania. Planował stworzenie wielkiego *Misterium* do wykonania na stokach Himalajów, które miało, ni mniej ni więcej, stworzyć syntezę sztuk i obwieścić początek nowej ludzkości. Z zachowanych szkiców udało się zrekonstruować tylko początek dzieła pod nazwą *L'acte préalable* (*Akt wstępny*). Realizację planu uniemożliwiła przedwczesna śmierć – Skriabin zmarł 27 kwietnia 1915 roku.

Krzysztof Kwiatkowski

Ciekawostki

Zdolnością „barwnego słyszenia” (synestezji) – kojarzenia dźwięków określonej wysokości lub tonacji z konkretnym kolorem – szczyliło się wielu znanych twórców. Wśród muzyków, oprócz Skriabina, byli to m.in. Franciszek Liszt, Nikołaj Rimski-Korsakow i Olivier Messiaen, zaś wśród malarzy m.in. Wassily Kandinsky i Paul Klee. Kłopot jednak w tym, że każdy z nich widział określone dźwięki w innych barwach, dlatego każdy z nich pewnie inaczej zaprojektowałby wymyślony przez Skriabina „fortepian światlny”.

Skriabin z pewnością nie był człowiekiem skromnym: swej muzyce przypisywał właściwości mesjanistyczne, sobie zaś – zdolności ponadnaturalne. Próbował nawet chodzić po wodzie!

Skriabin wyobrażał sobie *Misterium* jako trwający tydzień rytuał, w którym nie byłoby słuchaczy/widzów – wszyscy mieli być uczestnikami. Dzieło miało spowodować apokalipsę i koniec czasu, a świat i ludzkość miałyby odrodzić się w formie niematerialnej.